

**Streszczenie rozprawy doktorskiej pt. „Prowokacja (analiza prawnokarna)” przygotowanej pod kierunkiem prof. US dr. hab. Łukasza Pohla w Katedrze Prawa Karnego Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Szczecińskiego**

Przedmiotem rozprawy uczynione zostało zagadnienie prowokacji. Wybór wskazanego tematu podyktowany był w głównej mierze niezwykle skąpym jego opracowaniem w polskiej literaturze prawa karnego, w szczególności zaś – brakiem publikacji o charakterze monograficznym omawiającej go w sposób możliwie kompleksowy. Sytuacja taka sugerować może, że wzmiankowana kwestia – jako merytorycznie nieskomplikowana – nie wymaga dogmatycznie zorientowanego pogłębionego jej przefiltrowania. Odrobina refleksji nad zagadnieniem prowokacji uświadamia jednak, że jest zgoła inaczej, że sprawa ta nie jest problemem banalnym, lecz wręcz przeciwnie – złożonym i wymagającym w konsekwencji gruntownej jurystycznej analizy.

Wniosek powyższy, dotyczący braku należytego zainteresowania polskiej doktryny prawa karnego zagadnieniem prowokacji, jest przy tym – i koniecznie należy to podkreślić – wnioskiem wysoce zaskakującym. Zauważmy bowiem, że w przypadku prowokacji dochodzi częstokroć do naruszenia niezwykle cennych dóbr chronionych prawem; dla przykładu – prowokacja, o której mowa w art. 24 k.k., godzi w takie dobra prawne, jak: 1) dobro prawne stanowiące przedmiot ochrony przepisu określającego typ czynu zabronionego, do którego popełnienia prowokator nakłania prowokowanego; 2) prawidłowa działalność organów wymiaru sprawiedliwości; 3) wolność jednostki od negatywnego wpływu na nią przez osobę trzecią; 4) wolność osobista jednostki, jej mienie, dobre imię itp.; 5) moralność. Prawnokarna ocena zdarzeń, w których dochodzi do prowokacji, jest więc nie tylko zagadnieniem interesującym z punktu widzenia naukowego, lecz także kluczowym z punktu widzenia funkcjonowania społeczeństwa, a także ochrony wolności i praw poszczególnych, żyjących w nim jednostek. A co za tym idzie – mogłaby, a wręcz powinna, stać się przedmiotem ożywionej dyskusji również wśród przedstawicieli polskiej doktryny prawa karnego.

Struktura opracowania obejmuje osiem rozdziałów oraz wyodrębnione podsumowanie:

1. Rozdział pierwszy dotyczy znaczenia słowa „prowokacja”. W ramach rzeczzonego rozdziału ustalono etymologię słowa „prowokacja” oraz jego znaczenie na gruncie słowników ogólnych języka polskiego. Ustalono nadto sposób rozumienia słowa „prowokacja” w polskiej doktrynie prawa karnego i w orzecznictwie oraz w wiktymologii.
2. Rozdział drugi stanowi pogłębioną analizę struktury oraz zawartości normatywnej przepisu art. 24 k.k., zgodnie z którym: „Odpowiada jak za podżeganie, kto w celu skierowania przeciwko innej osobie postępowania karnego nakłania ją do popełnienia czynu zabronionego; w tym wypadku nie stosuje się art. 22 i 23”. Podkreślenia wymaga, że wykładni art. 24 k.k. dokonano przy wykorzystaniu dyrektyw interpretacyjnych derywacyjnej koncepcji wykładni prawa.
3. Rozdział trzeci poświęcony jest w pełni problematyce wyzywającego zachowania się pokrzywdzonego, o którym mowa w art. 216 § 3 k.k. i w art. 217 § 2 k.k. W ramach rzeczzonego rozdziału dokonano charakterystyki wyzywającego zachowania się pokrzywdzonego, a nadto – ustalono merytoryczne podstawy odstąpienia od wymierzenia kary w sytuacji, gdy: 1) zniewagę wywołało wyzywające zachowanie się pokrzywdzonego (art. 216 § 3 k.k. *in principio*); 2) naruszenie nietykalności wywołało wyzywające zachowanie się pokrzywdzonego (art. 217 § 2 k.k. *in principio*).
4. Rozdział czwarty poświęcony został problematyce tzw. sprowokowanej obrony koniecznej, mianem której określa się w literaturze i w orzecznictwie dwie grupy sytuacji: 1) sytuacje, w których sprawca wywołuje zamach ze strony innej osoby w celu wykorzystania tego faktu jako pretekstu do naruszenia jej chronionego prawem dobra, a następnie w reakcji na ten zamach dobro to narusza; 2) sytuacje, w których sprawca wywołuje zamach ze strony innej osoby w drodze prowokacyjnego zachowania się, nie mając przy tym na celu naruszenia jej chronionego prawem dobra, a następnie w reakcji na ten zamach dobro to narusza. W rozdziale tym poruszono między innymi kwestię subiektywnego znamienia obrony koniecznej oraz udzielono odpowiedzi na pytanie, czy w przypadku sprowokowanej obrony koniecznej wciąż można mówić o działaniu w granicach obrony koniecznej. Dodajmy, że w rozdziale czwartym omówiono dodatkowo również problematykę tzw. zawinionego stanu wyższej konieczności.

5. Rozdział piąty poświęcono analizie zdarzenia określanego mianem samobójstwa ze sprowokowanym udziałem policjanta, a więc zdarzenia, w którym osoba (również przestępca) o skłonnościach samobójczych aktywnie wzywa policjanta do użycia broni. Niezwykle istotne okazały się w tym zakresie rozważania na temat ewentualnej odpowiedzialności karnej samobójcy i policjanta.
6. Rozdział szósty stanowi analizę tzw. prowokacji policyjnej, tj. czynności-operacyjno rozpoznawczej zmierzającej do sprawdzenia uzyskanych wcześniej wiarygodnych informacji o przestępstwie oraz ustalenia sprawców i uzyskania dowodów przestępstwa, a polegającej – generalnie rzecz biorąc – na: 1) dokonaniu w sposób niejawni nabycia, zbycia lub przejęcia przedmiotów pochodzących z przestępstwa, ulegających przepadkowi, albo których wytwarzanie, posiadanie, przewożenie lub którymi obrót są zabronione; 2) przyjęciu lub wręczeniu korzyści majątkowej; lub też na 3) złożeniu propozycji nabycia, zbycia lub przejęcia przedmiotów pochodzących z przestępstwa, ulegających przepadkowi, albo których wytwarzanie, posiadanie, przewożenie lub którymi obrót są zabronione, a także przyjęcia lub wręczenia korzyści majątkowej. Oczywiście, problematyce tej poświęcono już stosunkowo dużo miejsca w polskiej literaturze prawniczej. Stąd też, w rozdziale szóstym poruszono, a przynajmniej – starano się poruszyć, wyłącznie zagadnienia dotąd niezauważane bądź wyjątkowo skąpo opracowane, takie jak np. kwestia oceny prowokacji policyjnej jako ewentualnego kontratypu czy też kwestia oceny prowokacji policyjnej z perspektywy art. 31 ust. 3 Konstytucji RP.
7. Rozdziały siódmy i ósmy dotyczą tzw. prowokacji dziennikarskich i artystycznych. Rozważania dotyczące tych kwestii z rzadka omawiane są w polskiej literaturze prawa karnego, a przecież sprawą niezwyklej wagi jest ustalenie, czy dziennikarze i artyści ponieść mogą odpowiedzialność karną za podejmowane przez siebie w ramach działalności dziennikarskiej/artystycznej zachowania, którymi dopuszczają się jednocześnie przekroczenia prawnokarnych norm sankcjonowanych. Warto było więc poświęcić temu zagadnieniu przynajmniej chwilę uwagi.
8. Podsumowanie pointuje zaś zwięźle całe opracowanie i uwypukla jego najważniejsze ustalenia.

Metodą badawczą wykorzystaną w pracy jest metoda dogmatyczno-prawna. Prawnokarnej oceny prowokacji dokonano więc przede wszystkim w drodze kompleksowej i wszechstronnej analizy materiału normatywnego odnoszącego się do wszystkich

poruszanych kwestii, w szczególności zaś – w drodze analizy takich aktów prawnych, jak:

- 1) ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. - Kodeks karny (Dz.U. Nr 88, poz. 553, ze zm.);
- 2) Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz.U. Nr 78, poz. 483, ze zm.); oraz 3) ustawa z dnia 6 kwietnia 1990 r. o Policji (Dz.U. Nr 30, poz. 179, ze zm.).

Przeprowadzono także analizę i ocenę poglądów sformułowanych w krajowej literaturze przedmiotu i w orzecznictwie.

Szczecin, dnia 19 stycznia 2016 r.

Konrad Burdacki

### **Provocation (penal analysis) - summary**

The subject of this dissertation is the issue of provocation. The choice of said subject has been made mainly on the base of the fact that it is very scarcely drawn up in Polish criminal law literature, and especially – because there are no monographic publications that discuss the topic in a comprehensive enough manner. Such situation might suggest that the mentioned issue – as essentially uncomplicated – is not required to be dogmatically and deeply filtered. However, even a short reflection on the topic of provocation leads to realization that the case is different, and that the issue is not something banal, but otherwise – complex and in consequence requiring a thorough juridical analysis.

The above conclusion regarding the lack of proper interest of Polish criminal law doctrine in the issue of provocation, is at the same time highly surprising. It should be of noted that during a provocation, extremely valuable goods protected by law might be violated; for example – a provocation specified in art. 24 k.k., violates legal interests like: 1) legal interest constituting the subject of protection of regulation that specifies the type of a criminal offense, to which the instigator prompts the instigated; 2) proper working of the judicial authorities; 3) an individual's freedom allowing them not to be negatively influenced by any third party; 4) an individual's personal freedom, their property, good name etc; 5) morality. Thus, evaluation of the events of provocation based on criminal law, is an interesting issue not only from the academic point of view, but also a key factor in perception of the society's functionality and protection of freedoms and rights of particular individuals that are part of said society. In consequence it might, and even should become a subject of a spirited discussion among Polish criminal law doctrine.

The structure of this elaboration consists of eight chapters and a separate summary:

1. Chapter one concerns the meaning of the word "provocation" in general (universal) language. Said chapter has established etymology of the word "provocation" and its meaning based on general Polish language dictionaries. Moreover, the understanding of "provocation" in Polish criminal law doctrine, jurisprudence and victimology has been established.

2. Chapter two is a deep analysis of normative structure and content of regulations of art. 24 k.k., in accordance to which: „Whoever induces a person to perform a criminal offense in order to prosecute them as a result is responsible for the act of instigation; in this instance art. 22 and 23 do not apply”. This chapter covers, among others, the question of regulations regarding provocation in Polish law, moreover – an interpretation of art. 24 k.k. has been made, using interpretational directives of derivative concept of interpretation of law.
3. Chapter three is fully committed to the problem of defiant behavior of the aggrieved, which is described in art. 216 § 3 k.k. and in art. 217 § 2 k.k. In the said chapter there has been made a profile of the aggrieved person's defiant behavior and moreover – substantial basis of waiving punishment has been established, in situation when: 1) defiant behavior of the aggrieved has caused insult; 2) an assault has caused the defiant behavior of the aggrieved person.
4. Chapter four is committed to the problem of provoked self-defense, which is a name for two groups situations in literature and jurisprudence: 1) a situation when the perpetrator causes an assault by another person in order to use this fact as a means to violate their law-protected rights, and after the assault, to violate said rights; 2) a situation when the perpetrator causes an assault by another person by a provocative behavior, while not intending to violate their law-protected rights, but while reacting to the assault, they violate said rights after all. This chapter especially considers the question of subjective interpretation of self-defense and answers the question if a provoked self-defense is still an act in boundaries of actual self-defense. In addition, chapter four considers the problem of culpable necessity.
5. Chapter five is dedicated to analyzing an event called a suicide with a provoked participation of a police officer, meaning an event when a person (also a criminal) with suicidal tendencies is actively calling the police officer to use their firearm. Deliberations about possible legal consequences for the police officer and the suicide have proven to be extremely useful in the matter.
6. Chapter six consists of an analysis of a police provocation, meaning a preliminary investigation that leads to verification of previously acquired reliable information about a crime and establishing perpetrators and producing evidence of a crime, and consisting – generally speaking – of: 1) an undercover acquisition, disposal or takeover of items related to the crime that are subject to seizure, or whose production, possession, transport or circulation is forbidden; 2) taking or giving a bribe; or

- 3) proposing to acquire, dispose of or seize items related to a crime, that are to be seized, or whose production, possession, transport or circulation is forbidden, or to take or give a bribe. Such problems have been, of course, sufficiently covered in Polish legal literature. That is why chapter six at least tries to cover only cases that have not yet been noticed or that are scarcely elaborated, like the question of evaluating a police provocation as a possible lawful excuse or a questions of evaluating a police provocation from the perspective of art. 31 ust. 3 RP Constitution.
7. Chapters seven and eight cover journalism and artistic provocation. Deliberations on these questions are rare in polish criminal law literature, but establishing if journalists and artists might be criminally responsible for their actions taken during journalist/artistic activities, which at the same time violate criminal law sanctioned norms, is an extremely important matter. Thus it was worth to take this matter even into a brief consideration.
8. The summary makes a point of the whole elaboration and emphasizes its most important decisions.

The research method used in this work is a dogmatic-legal method. The evaluation in criminal matters has been thus made mainly by a thorough and versatile analysis of the normative materials regarding all the considered questions, in particular – by analyzing legal acts such as: 1) Act from June 6th 1997 r. - Penal code (Dz.U. Nr 88, poz. 553, ze zm.); 2) Republic of Poland Constitution from April 2nd 1997 r. (Dz.U. Nr 78, poz. 483, ze zm.); and 3) Act from April 6th 1990 r. on Police (Dz.U. Nr 30, poz. 179, ze zm.).

An analysis and evaluation of opinions found in national subject literature and in jurisprudence has also been carried out.

Szczecin, dnia 19 stycznia 2016 r.

*Konrad Burdack*